

ВІСТІ

УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ

позаочного навчання

ПРИ УКРАЇНСЬКІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ АКАДЕМІЇ В ЧСР.

Ч. 11-12.

С е р п е н ь .

1935.

ТРАГІЧНА ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОГО "ІССОКІМЕНТО"

(З нагоди 40 роковин смерти М.Драгоманова).

" Наші українські націоналісти, хоч на словах і бунтують проти Москви, а на ділі живуть московськими ж думками й московськими ж способами думати, навіть не дуже перелицьованими ".

М. Драгоманів.

- " Ти кинув жар горячий,
Що зразу очі наші поразив,
В непривичних то страх, то гнів болічий,
То нехіть, то спротивлення збудив.
Но жар горів - наш мозок трепечущий,
І дух наш, мислі, кров, буття зайжив
І переродив нас - Твої ми стали,
І в тобі честь, добро, світ покохали.

Ів. Франко.

" Сам народ український мусить впорядкувати свою долю, як Йому потрібно, скинувши з себе всяке панство і державство."-

М. Драгоманів.

I.

Культурні народи шанують своїх велетнів. В них вони слушно добачають каменярів свого національного поступу, будівничих творчої національної традиції, що з фундаментом історії кожного народу. Особливо ж мали б шанувати своїх національних велетнів - народи - "беззабаченки", для яких історія була мачухою, закувавши їх в кайдани столітньої неволі та безпросвітньої темряви. Звичайно так і буває. Скрізь по цілому світі панує безмежний і майже обожувачий культ національних "будителів". Правда, найчастіше все після їх смерті, бо за життя не все й не всі, якслід, розуміють нові шляхи, що промошують ці апостоли національного відродження для свого народу. Зокрема ж тоді, коли ці провідники стають впоперек національних забобонів і "святощів", що колодою лежать на шляху воскресаючого народу.

Чи ж не цькували чехи Масарика, коли він зірвав серпанок брехні з підроблених рукописів, що мали ствердити автохтонність чеської культури від прадавніх часів! Чи не вважали його руїнником і деморалізатором молоді за те, що він у своїх викладах практичної філософії знайомив слухачів зо всіма болячками громадського життя:: проституцією алькоголем, визиском працюючих і одночасно нещадно поборкав патріотизм дзвінких фраз геройства менту, культ революції для революції, політичний газард і нерідпоріданість, закликувчи, на томість, до систематичної буденної праці, що сдиною кладе певні й трикі основи під будинок самостійності кожного поневоленого народу.

Історія великих подій за останні 20 років довела, що рациє мав Масарик, а не Його опоненти та критики з "патріотичного" табору. В трагічних хвилинах світової завірюхи, коли рішалася доля всіх народів, коли розходилося про смерть чи життя чеського народу -, Масарик, немов новочасний Мойсей, поків Його перво й непохитно до здобуття волі та самостійності.

В цих увагах, присвячених пам'яті М. Драгоманова, я згадую про Масарика тому, що між цими двома велетнями чеського й українського народу є багато спільногого. Обидва вони належать до типу провідників, що ніколи не шукали популярності, що майже все своє життя йшли проти течії, що політику базують на розумінні та етиці, що далеко бачать наперед і тому мають певну історіософію свого народу. Обидва вони реалісти. Їх реалізм - творчий. Їх політика - не є політикою з дня на день, але свідомим і доцільним завойовуванням майбутності належним використуванням сучасності в синтезі з історичною минувшістю народу.

Але між Масариком і Драгомановим - в особистій іхній долі - є велика різниця. Масарик теж мусив пройти тернистий шлях незрозуміння й ворожнечі з боку тих, для визволення кого віддавав всю свою істоту. Були в Його житті трагічні моменти, коли він складав свої речі й збирався на завжди покинути рідний край та невдачний народ. Проте, нарешті, він вийшов переможцем в цій часті нерівній боротьбі. Історія дала Йому повну громадську та особисту сatisfакцію.

Зовсім інакше обійшлася доля з Драгомановим. Вона переслідувала Його не лише за життя, але кидає чорну тінь на цю трагічну постать українського національного ренесансу й після смерті.

Нема чого затягувати правди. Драгоманів є сьогодні на патріотичному індексі, як колись Масарик і під тим самим закидом ріжних гріхів проти національної віри. Трагізм є в тім, що сучасне покоління Драгоманова не знає. Або ще гірше: знає Його вуже сторонній критиці, яка "свідомо" прихижує національне значення цього велетня новочасного українського руху. Звичайно, як кожна людина, Драгоманів також де в чому помилляється. Але ці Його помилки треба критикувати на тлі тогочасних відносин, а не під кутом теперішнього історичного моменту, бо між цими драмами лежить справжня політична пріора.

Адже для кожного мусить бути ясним, що не можна Птоломея критикувати Коперніком, а Ньютона Гинштайдтом. Кожна речова й справедива критика мусить числитися з психологічною атмосферою доби, в якій жили критиковані особи. І найбільш суверений критик Драгоманова, оскільки він хоче бути справедливим та безстороннім, не може заперечити, що як фахівець і як політик - автор "Історичної Польщі та великоруської демократії", був лідиновою світового формату а на українському ґрунті, Йому мабуть ніхто ще й досі не дорігався.

Найбільшим гріхом українського визвольного руху можна вважати те, що він не мав великих ідеологів й особливо геніальних політиків. Українська національна політика була все більше чи менше щасливою і провідною на тлі цієї на тлі того чи іншого моменту й залежно від примх історії, ніж продуманої та обґрунтованої програми, яка знає чого хоче й що може. Цього твердження не збирає факт бес сумнівного героя з 1917-1920 роках. Рін лише сильніше відтінок трагізму української визвольної боротьби. Таке М.Драгоманів є свого роду "національною аномалією" на тлі цієї злощасної спадщини українського народу. Автор "Чудацьких Думок" з своєю великою історичною ерудицією, з надзвичайною соціологічною інтуїцією, з вичерпуючим знанням історії національно-визвольних змагань європейських народів, науковим методом склав свою програму українського "гізогішенто", з одного боку органічно зв'язуючи Україну з Європою, а з другого - узгляднувчи своєрідність національних відносин на Сході Європи, де Москва з Польщею за рахунок Києва б'ється віддавна й безнастанно за політичний провід. Аналіза цих змагань у монографії М.Драгоманова "Історична Польща й

"всикоруська демократія" - трактованих пуд кутом у країнської справи, була ю неперестала ще бути класичною та все ще дуже повчальною.

II.

Драгоманову зациклюється, що він не був самостійником українським у розумінні 1918 року. Але забувається, що багато з чільних самостійників ІУ універсалу рік перед тим приймали, зглядно годилися на федерацію України з Москвою й навіть на автономію, історичним доказом чого можуть бути перші три універсали. Забувається далі, що гетьманське "і п т е г з е з о" на Україні, визнати самостійність її назовні, внутрі було прологом до федерації з Москвою. Я констатую цим лише загально відомі факти і далекий від думки якихсь обвинувачень. Вони цікаві психологічно. Вони промовляють за М. Драгоманова, як соціолога й політика, що як реаліст, по своєму світогляду, все рахувався з фактами. М. Драгоманів чудово розумів, що кидати маси симальни гасла одна річ, а здійснювати їх, це зовсім інша справа. Драгоманів - не міг висувати у 80 роках самостійність України, як реальні сполітичне дамагання, бо у той час не було для цього найменшого ґрунту. Українська маса ще спала. А інтелігенція - "українофільствувала" культурно. Чужа була її національна політика. Ці українофили - культурники були програвово прихильниками аполітизму. Вони цуралися протимосковського сепаратизму. Колишній братчик М. Коштомаров - зрезигнував з національних аспірацій українського народу, фактично ставши на позиціях малоруського "прованалізму", льокальної культури й мови для хатнього вжитку. М. Драгоманів на еміграції, куди Його вислано в ролі українського національного амбасадора для Європи, залишився осаміченім; єдиним маяком української політичної думки, що після царського указу 1876 р. на Україні фактично завмерла. Як він міг думати про реальне самостійництво, коли не було тоді навіть досить співробітників для Його "Громади" у Женеві?! Коли ж пізніше він критикував виступ К. Бачинського та Його "Україна і гедепта", то знову таки тому, що не бачив на Україні ще живих сил до здійснення цієї сепаратистичної програми. А як послідовний демократ англійської школи, він все відкидав думку, що без свідомості та організованості широких мас, можна, як слід, здійснити якусь політичну програму, а тим більш - програму державного сепаратизму.

Незадовго до своєї смерті (у 1888 р.) Драгоманів писав: "На всякий стан (цебто час В.) - свое завдання. Над народом несвідомим себе, неорганізованим, розмовляти про високо-дипломатичні справи, значить грatisъ у пльку ба навіть самому ставати лялькою в чужих руках, котрі мають свої цілі, а не добро наше, чи нашого народу, а нас хотять вхити хіба за орудія для тих цілей. Як би не повернулися хвилеві воялько-дипломатичні комбінації, а народи несвідомі й неорганізовані застануться все anima vilis (нижчі тварини). Свідомість й організація все перероблять, навіть найгірші комбінації, які виробила історія в часи нашої несвідомості й апатії. і примусять самі ці воялько-дипломатичні комбінації випадти найближче в наших інтересах. Так і будемо працювати перве всього й більше всього для цієї свідомості й організації, а все інше прийде до нас у свій час, або ліпше сказати, ми й самі для себе Його візьмемо".

Ще досі ці слова не втратили свого живого й програмового значення, бо з одного боку, не перевелися надії на ріжного роду "воялько-дипломатичні комбінації", що мають "визволити" Україну, а з другого - брак ще масової організованості й крицезої свідомості серед українського загалу. Цікаво, що ці погляди Драгоманова зовсім не засягали вські. Цей провідник чеського визвольного руху теж усе проповідував -: поширення свідомості й організованості; був ворогом високої політики в дусі дипломатичної алхемії; раз-у-раз нагадував, що не самостійність тримає народ, але народ тримає самостійність і що головча річ для народу це не здобуття самостійності, але вміння її втримати. Історія Великої Української революції стократ ствердила вірність цієї тези, давчи знову сатисфакцію Драгоманову з 1888 року.

Публіцистичне конгломерство легко може перевернути договори ногами цієї науки автора "Чудацьких думок", що, зрештою, часто воно з них робить,

щоб змаливати його, як зрадника, або принаймні гальму українського визволеного руху. Мовляв, це відсунення боротьби за волю ad calendas gtaecas. Менше въєго можна цей закид зробити саме М. Драгоманову, що все своє життя активізував в українську справу не тільки культурно й науково, але й громадськи та політично. В 1886 р. він писав до Києва, де поширялася вже пошесті апоплітичного культурництва: "Коли в теперішній глуху ніч українство не буде себе заявляти ясним і голосним, ніхто не піде за ним, коли настане ранок."

Як націолог, М. Драгоманів чудово бачив, чим слабує структура українського народу, де найбільший дефіцит виказує український живий фонд. Він звертав увагу на те, що денаціоналізовані Серхи українського суспільства, а головно місто - це є Ахілесова п'ята українських визвольних змагань. Тому він радив і кликав до "страшної праці - поправити статут України серед своїх городських шарів з їх культурою, ремеслом, більшою рухливістю, в'язливим духом, сміливими виступами словом і ділом проти всякої неволі й неправди льдської." І під цим оглядом українська революція трагічно виправдала ці соціологічні передбачення М. Драгоманова, підтвердила, що справа українізації міст на Україні є однією з передумовин успіху української визвольної боротьби.

ІІІ.

В деяких колах сьогодні є тенденція представити Драгоманова, як непоправного "московофіла". Правда, Драгоманів радив читати нову московську літературу й послуговуватися московськими перекладами європейських архітекторів, беручи на увагу малу знайомість з чужими мовами серед українського загалу. Драгоманів багато зробив для поширення демократичної ідеології серед московської інтелігенції. Визнає це об'єктивно пізніший україножер - П. Стурве: "Драгоманів - пише він - був першим, хто з'ясував московському загалу істоту, та значіння конституційного ладу". Це і заходи Драгоманова були "Сізіфові праці", що він сам згодом визнав, влучно назвавши добу перебування України під Москвою - "пропащим часом". Відомо всім, що Драгоманів багато писав у московських часописах, в'ясовувчи національну справу, визвольні рухи та побори чи послідовно й безкомпромісово завжди й скрізь централізм і покровлення народів. Все це ставилось йому тепер у мінус в його дорібку для української справи. На жаль, ця критика далека від об'єктивності. Насамперед Драгоманів ішов тут шляхом усіх каменярів національного відродження поневолених народів. Аджек чехи-Гавлічек і Палацький були довго австрофілами. Палацький навіть намагався дати "Відні" ідею австрійської держави. Обидва вони були автономістами та федералістами. Масарик демократизував австрійську політику та парламентаризм. Він порвав з Австро-Угорщиною, коли переконався, що порозуміння між Прагою та Віднем виключене й що габсбурська монархія під пропором німецько-мад'ярськії гегемонії безнадійно котиться у прірву історичного небуття. Е. Бенеш у 1905 р. видав у Парижі французьку публікацію, де чеське питання вирішувалося в рамках федерації Австро-Австрії. Через 10 років він, як емігрант і борець за самостійність Чехословаччини, випустив відому свою брошуру - "Треба зникти Австрію". Так само каталанські політичні провідники аж до останнього менту були "єспанофілами" та шукали спільноти мови з Мадрідом. Робилося це скрізь серед поневолених народів не для якоїсь примхи чи запроданства, але з політичного розуму поперше, а відтак - задля економії енергії, з віров у можливість співпраці кількох народів, об'єднаних політично державним федералізмом. Головна ж мета цих заходів була демократизація держави, в якій жив той чи інший поневолений народ. Во послідовна демократизація держави означає політичне її розкріпачення, а отже й полекшення для національного розвитку та поступу "плебейських" народів. Австрійський конституціоналізм при всіх своїх дефектах - уможливив чехам відродові 60 років національно самоозначитися. Зокрема це доводиться сказати про наслідки демократизації австрійської виборчої ординації у 1907 р.,

що дуже поширила сферу чеських політичних впливів і можливостей. Так само здобуття катализами фактичної красової самоуправи (*Mancotunitat*) у 1912 р. стало вихідною точкою й базою для здобуття ними державного автономного статуту під час революції 1931 р. Цим шляхом ішов і сліянський визвольний рух, здобувши фахтичу самостійність у 1918 р. і маючи змогу у 1940 р. формально розійтися свій політичний контакт з Данією.

Інакше випало це і для України. В царській Росії конституціоналізм і парламентаризм не прищепилися. Україна не мала змоги вихвати культурно, політично, фахово свої маси. Найгіршим злочином Москви щодо України було не майже трьохсотлітня поневолення українського народу, але той факт, що ця, "тирма народів" завалилася у 24 години, без конституційного преологу, під час якого могла б бути переведена підготоча культурна й організаційна акція, забезпечуюча успіх революційного здвигу у 1917-1919 роках. Звичайно, post-factum історів не можна виправляти. Я згадув тут про це виключно для того, щоб було видно, що демократичне "московільство" Драгоманова історично і програмово мало свою рацію. Не він винен, що ці його заходи лишилися безуспішними.

Драгоманів був не лише реалістом, але й раціоналістом. Він гадав, що в політиці попри волі й почуття, контролювним і керуючим органом має бути розум. Але в історичному процесі розум, на жаль, все ще тільки епізодичний гість. Вертаючи однак до "московільства" Драгоманова, треба об'єктивно ствердити, що воно було дуже критичне, та^ктично-політичного й національного характеру. Щодо Москви автор "Історичної Польщі та великоруської демократії" "немав жадних ілюзій". Зокрема ж був непримиримим ворогом московської великої державності. У женевській "Громаді" він характеризував історичний розвиток цієї держави, як безнастанне пустошення, руйнування й обдурання тих країн, які Москва підбила. Він іронічно ставився до неначеб то культурної європейської місії московського центру по відношенню до "інородческих окраїн". Особливо ж щодо України, яка не потребувала московського "окна до Європи", бо вже перед Петром I мала безпосередні зв'язки з головними осередками західно-європейської культури. Национально Драгоманів непохитно стояв на українських позиціях, рішучо поборюючи московість в особі по цей бік Збруча. Все його життя й праця пересякнене було одновідомою ідеєю: національного самоозначення українського народу. У програмовій заявлі, зробленій на вступі до "Громади" Драгоманів закликав ввесіть українських загал до праці для України, для її розкріпачення суспільного, громадського, національного й культурного." Ті люди між письменими українцями - писав він там, котрі не хотять, щоб де-далі все більше Україна і її мужицтво тратили свої сили, мусить заректися нейти з України, мусить опертись на тому, що кожний чоловік, вийшовши з України, можна копійка потрачена не на українську справу, можне слово, сказане не по-українському, - є видаток з української мужицької скарбниці, видаток, котрий при теперішніх поєднках не вернеться до нес нізвідки."

Мабуть і прихильник найкрайнішого паннаціоналізму може без застережань підпити цей заклик Драгоманова, який у своєму політичному заповіті - (мав на увазі його працею "Пропащий час"), що з'явився друком вже після смерті автора, перебування України під Москвою назвав пропащим часом, та засадничо висловився за державну самостійність України і за її політичне відокремлення від Росії. Так логічно Драгоманів порвав з політичним "московільством", як чеські національні прозідники з своїм "австрофільством". Немає отже нічого дивного, що в ХХ ст., коли Схід Європи захоплений був протицарською революцією, саме учні Драгоманова і його прихильники кинули гасло самостійності України, яке єдійснили під час великих подій 1917-1919 років. Цей незаперечний факт дає також історичну сatisфакцію М. Драгоманову.

Але є безліч інших фактів, що характеризують цього велетня, як пал-
кого українського патріота, все життя якого горі-
ло вічним вогнем любови до рідного краю й поневоленого його народу. Бодай
кілька найтиповіших з них пригадав тут. Чи не символічно справді, що Драгоманів
громадськи дебютує як представник молоді, в 1861 р. у Клаві промовою
над домовиною Т. Шевченка під час останньої подорожі Великого Кобзаря
до Канева над Дніпром?! А чи не заслуга Драгоманова вийшли твори Т. Шевченка
у Празі (1876) й вперше друком оголошено було заборонені його пе-
резії! Чи не відав він у Женеві мініятури виданий "Кобзаря" (1878 р.),
про які Франко каже, що цей "Кобзарик" "робив свого часу велику сенсацію в Галичині й певно тисячами примірників був перевезений до Ро-
сії, бо його примірник можна було сковати в кишенні камізельки". Не можна про-
минути того факту, що ввесь науковий інтерес Драгоманова був зосереджений
довкола України, з метою наукової методової ствердити безсумнів-
ність національної відрізності її та культурної самобутності. Для ілюстрації
згадав його реферат - "Лицарські відгомини в українській народній пе-резії",
на III-му археологічному конгресі, що був сансацією цього візду й викликав
дуже живу дискусію; або його полеміку з відомим московським вченим О. Мілех-
ром з приводу оригінальності українських історичних пісень та їх незалежно-
сти від московських джерел.

Цікава ще дальша риса наукової та громадської діяльності М. Драгоманова:
він був соборником *de facto*, які це слово стало шіболетом сучасного
політичного жаргону. Опинившись на еміграції, М. Драгоманів, виявив жи-
вий інтерес, і ознайомився з життям усієї за кордоном України. У першу чергу з Галичиной, котру духовно розбудив, що констатує у вірші-подяці, цитованому тут на вступі, Ів. Франко, якого са-
ме Драгоманів витяг-е нетрів московофільства. Европеїзація Галичини зайніційо-
вана була Драгомановим. На її новочасний розвиток він наквала ввогнене незаперечне
тавро. Нескоромна його прозвали там популярно Михайлом Галиць-
ким. Правда, він мав там контроверзи й спори з своїми прихильниками. Деято-
з них у своїх спогадах *post factum* гостро критикує роль Драгоманова й ки-
дає на ньї римбрандівський присмерк. Між іншим виступив проти нього також
І. Франко у передмові до I т. листування Драгоманова. Сьогодні радо ви-
користовується цей матеріал *contra автора* "Чудацьких думок" і з Франка роб-
лять майже коронного свідка проти його учителя. На жаль, при цьому не згадуєть-
ся про заяву автора "Мої сея" з цього приводу у передмові до II т. лис-
тування Драгоманова, де Франко писав:

"Не можу не висловити тут свого жирого жалу щодо деяких уступів мояї
передмови до першого тому листів Драгоманова. Тепер, обійтися, все її цілість,
я розумію ясно, як мало ми його розуміли за його життя, як мало ми здібні бу-
ли піднести на ту висоту знання поглядів на який він стояв і з якої не спу-
скав ніколи. Він був для нас правдивим учителем і шовні безкорисно не жалував праці, писань, упімнень і навіть докорів, щоб наводити нас лінівих, мало-
освічених, вирослих у рабських традиціях нашого глухого кута на чращі, ясніші
шляхи європейської цивілізації. Можна сказати, він за вуха тяг нас на той
шлях, і коли з генерації, що більше або менше стояла під його впливом, вийшла
якесь користь для загального і народного діла, то це в найбільшій мірі заслу-
га Драгоманова".

Але продовжемо далі характеристику соборника Драгоманова.
Він, що подбав про видання й поширення творів Т. Шевченка, відає також повість
буковинського барда Федько вича, з передмовою про ново-
українське письменство по цей бік Збруча. Зрештою, він був, немов Колумбом
Закарпаття, відвідавши особисто цей найзахідніший закуток української
етнографічної території для ґрунтовного ознайомлення з місцевими відносинами.

Від 1876 року Драгоманів опинився на еміграції, з якої вже ніколи не вернув на Україну й помер у 1895 р. у Софії, де був професором болгарського університету. За кордон Драгоманів виїхав з доручення Київської старої Громади, як представник української справи перед цілим культурним світом. Ми побачимо зараз, що це своє завдання він виконав бездоганно. Це був один з найкращих амбасадорів, яких Україна коли-будь мала. Після покинення Відня, щоб уникнути непорозумінь з австрійською поліцією, він осів на стала в Женеві. "Від тепер, т. зн. - від кінця 1876 р. - пише І. Франко у своєму "Нарисі історії українсько-руської літератури" (1910) - Женева зробилася центром колишнього українського руху, то української думки на протяг цілих 20-тіх літ. Тут написав Драгоманів найбільшу часть того, що запевнило Йому визначне місце в українськім письменстві, а також довгий ряд писань публіцистичного характеру російського, французького та італійського мов, що запевнили Йому місце між визначними публіцистами ХІХ століття". Ще під час першого свого побуту закордоном Драгоманів дебютував інформаційним нарисом про нову українську літературу в італійському журналі - "Rivista Europea". Відома заборона української мови царським указом 1876 р. дала Йому привід до виступу на міжнародному літературному конгресі, що відбувся у Парижі в 1878 р. під головуванням В. Гоголя та І. Тургенєва. Цей Його виступ мав характер протесту перед цілим культурним світом проти варварського змущення царського уряду над українською мовою. Звичайно, вимагало великих заходів і переборення тяжких труднощів з боку Драгоманова, щоб цей протест був допущений. З Його листування відома історія цих заходів. Для ознайомлення чужини з цією справою Драгоманів з'ясував її у французькій публікації: "- Українська література заборонена російським урядом. Звідомлення для літературного конгресу". (1878). Як інформує І. Борщак у своїй паризькій студії - "Український національний рух у ХІХ ст." - французька преса дуже живо відгукнулася на цей протест і гостро затверзувала це "нищення культури одного народу... одним з найдепотичніших урядів Европи..." Цитований автор, що спеціалізувався на досліджуванні взаємних Україною та Європою в минулому, справедливо звертає увагу на широкі авантури та співробітництво Драгоманова зо всіма видатними європейськими вченими. "З Женеви - каже він - Драгоманів впродовж двох років зумів зв'язатися зо всіма етнографами й прихильниками фольклору цілої Європи. Він інспірував, постачав матеріали для всіх творів, що торкалися України, сумлінно, як безсторонній вчений: в цьому власне була Його сила. Ми бачили, як успішно користувалися Його інформаціями Лек. (відомий французький славіст Б.) та А. Ранбо. Е. Рекль, що був одним з великих Його приятелів, широко послуговувався Його вказівками при трактуванні України у славетній своїй географії. Бенуа Малон - ця шляхотна постать - що вже перед тим запрохає Драгоманова до співробітництва у своїй "Revue Sociale", закликав Його відтак до співпраці у своїй "Історії соціалізму", поява якої була свого часу справжньою подією. Малон присвятив у ній один розділ українському руху на підставі матеріалів Драгоманова, включавчи сюди й поширення акції, яку вів цей український провідник у Женеві. Статті Драгоманова й цей розділ в "Історії соціалізму" уперше знайомили європейську демократичну думку з положенням народів у царській імперії. Ш. Фогель, Леруа-Боліс, Де Губернатіс, Ролстон, Декікер у своїх "Расах Европи", М. Моніс, та англійський славіст Морфіл, щоб обмежитися найбільш видатними іменами, користувалися матеріалами й порадами Драгоманова. Коли ці люди, справжні вчені, прийняли допомогу з боку українського лідера, то це тому, що вони були перші в її науковій солідності. Навіть у публіцистичних творах Драгоманів ніколи не забував про надзвичайну гідність правди, якій він жертвував, - випадок виключний, - вимоги політики.... Він любив казати: "чиста справа потребує чистих рук". Наука для нього не була служницею політики, але поясненням та безнастаним викладом для реальних потреб практики".

Цей довгий уступ із праці спеціяліста в ділянці історії зносин України з Європою, пластично змальовує постать і значення М. Драгоманова у ролі українського амбасадора закордоном наприкінці минулого століття.

Але не менш заслужена була його праця для ознайомлення московського загалу з українською справою з одного боку та з новочасним національним ренесансом - з другого. Як постійний співробітник чільних російських журналів, головно відомого "Вестника Європи", - Драгоманів безнасташче "власне" на їх сторінках за розкріпачення України, й безоглядно твердивши національний утиск, як новочасне дикунство. Кожна його стаття була політичною подією. Навіть їхні заголовки своїм сарказмом або стеноографічним скороченням якось ідеї брендили неповні програмові кличі. Напр., така стаття "Турки внутрення и внешняя" - (власне одзертий лист "до Суварина" - відомого російського журналіста й редактора україножерчого "Новое Время") - котрий демаскував брехню "вільної політики царського уряду щодо балканських слов'ян і християн; або його женевська брошура з цього ж самого приводу - "Внутреннее рабство и война за освобождение"; далі знаменита його стаття у петроградському тижневику "Молва" - "Чистое дело требует чистых рук", за яку царська цензура заборонила цей часопис; його нарис "Восточная политика Германии и обрушение"; його розвідка - "Новокельтское и провансальское движение" і т. д. - все це були писання справді каменярського характеру, що й досі подекуди не втратили свого значення, головно ж з національного боку.

Всі ці публіцистичні виступи характеризують Драгоманова, як видатного соціолога й політика, каменяра сучасної націології, а попри цього як "великого українського патріота. Так його праця розуміла тодішня чужина, високо й заслужено шанувши Драгоманова. А л. Ранбо рекомендував його своїм землякам, як "вченого й нейтомного патріота України".

УІ.

Повстало отже зовсім зрозуміле питання. Як могло статися, що після своєї смерті, цей безсумнівний український патріот опинився на ультрапатріотичному індексі частини сучасної української громадської думки, - що заперечує національні заслуги Драгоманова перед Україною і навіть більшебідабачає у ньому головного винуватця неуспіху революційно-визвольної боротьби українського народу?! Адже ідеолог сучасного українського неонаціоналізму - Л.Донцов - у своїй відомій публікації "Націоналізм", що є спробою обґрунтування цього нового національного світогляду у протилежність до української націософії ХІХ ст., яку цей автор уважає націоналізмом "у падку або провансальства", ідеологічно очолюваного саме М. Драгомановим, про цього останнього каже, що його "дух більше шкодить українському націоналізму по смерті, аніж був йому корисний за життя". Треба зазначити, що цитований автор приймає без застережень пристрасну оцінку Драгоманова Франком - "gente Ruthenus natione Russus", котру автор оповідань "У потічі чола" - згодом мусів виправити, як передвізнати та несправедливу. Про цю контроверзу Драгоманів-Франко згадувалося тут попереду. Зрештою, вірш Франка, присвячений Франком Драгоманову, - та цитата з його передмови до II тому листування Драгоманова, також тут наведена, вимовно характеризує становище автора "Мойсея" до автора "Чудацьких думок...".

Своє становище до Драгоманова та його значення для українського народу Франко найкраще підкреслив у цих словах: "Драгоманів був немов створений на духовного провідника великої нації, і хоч доля позавидувала йому, то все ж таки він багато зробив і довго ще буде сумлінням нашої нації, ясним, непідкупним і правильним компасом для грядущих поколінь, як ім жити і як працювати".

Причина ворожнечі українського неонаціоналізму до М. Драгоманова лежить у ріжниці й непримиримості їхніх світоглядів. М. Драгоманів був послідовний демократ і соціаліст, прихильником гуманітаризму й солідаризму, що в інтернаціоналізмі шукав замирення й синтези міжкосмополітизмом та націоналізмом. В політиці

та громадському житті Драгоманів відстоював правду й етичні норми та поборював рішучо макіяжелізм й ієзуїтський принцип - "мета освячує засоби": Його гаслом було: "чиста справа вимагає чистих рук" Поруч з тим Драгоманів стояв твердо на позиціях громадської відповідальності, протистоявши героїзмом праці й життя, лицарству або сурду й хульту смерти.

Все це заперечує український неонаціоналізм. Проти всіх цих зasad і гасел чільний ідеолог підносить і пропагує, ідучи за Ніцше, божевілля й безпринциповість "аморалізм" і "творче насильство"; "хаос, непевна безодня, що вабить героїв - каже він - це симфоніл не для глухонімих провансальців" ... це бо прихильників драгоманівського світогляду, якому автор "Национального імпульсу", не жалує кваліфікаційних епітетів у роді: "авироднілій гуманітарізм", "недолужний світогляд", "збірний егоїзм", "вегетеріянська філософія", "простацької глупоти", "одчайдуманого плаzuнства" і т. д. На жаль, цей словесний атлетизм не є переконувчим. Факти новітньої історії промовлять проти нього. Правда, насильства тепер скрізь на сьогодні до скочу, але та в орчим годі його назвати. Досягнення Його як у Москві, так і в Італії, або в Німеччині, дуже проблематичні. Натомість, там, де наука Драгоманова стала живим чином: у скандинавських, напр., країнах (Швеції, Норвегії, Данії та навіть малесенькому Ісланді) можна виправдано говорити про громадську творчість і політичний поступ всупереч дошкільній сучасній кризі. Але й практика новочасного паннаціоналізму, коли хоче бути справді творчої, мусить ставати на шлях демократії та порозуміння. Де Валера -, безсумнівний ірландський паннаціоналіст і терорист, справу повстання Вільної Ірландської Держави остаточно і фактично вирішив не на барикадах у Дебліні, але в кабінеті Ллойд Джорджа в Лондоні, правда, попередивши підписанням відповідного акту десятигодинової промовою, що була історичною стенограмою протиірландських злочинів Англії, яку англійський прем'єр вислухав, не перебиваючи, до кінця.

УІІ.

Отже не лише історія, але й сучасність дає сatisfакцію М. Драгоманову. Називати Його недолужним провідником нації немає жодних підстав. Трагіка Його полягає в тому, що він прийшов передчасно у глуху ніч української національної історії, коли маси спали, а інтелігенція щойно прокинулась, не дозріла ще до високих вимог національного державництва. Драгоманів добре передбачав, але нездежався. Найбільшою Його трагікою була дожиттєва еміграція. Це трагіка Антея, відірваного від землі.

Можна висловити припущення, що коли б під час історичних подій 1914-18 років жив Драгоманів і направляв визвольну кампанію українського народу, то при Його політичній ерудиції, чудовому знанні хитрої "політичної механіки" закулісової дипломатичної алхемії, великих особистих з'язках в Європі, - підгодження української справи могло б бути сприятливішим, а головно - будування відновленої української держави проходило б під керуванням людини найкраще для цього факово кваліфікованої.

Але повторюємо знову історію неможливо корегувати post factum. Цим "келиб" я хотів тільки підкреслити велику втрачену можливість українського "гіт sorgimente" у 12 тій годині Його історії.

Мені здається, що найкраще закінчити ці міркування про М.Драгоманова естанніми рядками з цитованого тут на вступі вірша І. Франка, де поет, пригадуючи боротьбу цього велетня українського народу "в чужім далекім краю"..., висловлює побажання -

"щоб швидко блиснув правди й волі час,
І щоб Тебе із вигнання, із далі
На вольній мій Україні повитали!"

ПЕТРО ПРОКОПОВИЧ ТА ЙОГО ЗАСЛУГИ В ПАСІЧНИЦТВІ.

(29.II.1775 - 22.III.1850).

В цім році мвяткуємо 160 річницю з дня народження геніального винахідника й пропагатора в галузі пасічництва-українського пасішника Петра Прокоповича. П. Прокопович народився 29. VI. 1775 р. в с. Митчинках, Конотопського повіту на Чернігівщині. Високу освіту здобув у славновісній Академії Петра Могили в Києві. По закінченні студій вступив до війська як старшина, але військова кар'єра його не приваблювала, - гін швидко покидає військо й з повним захопленням береться за розбудову власної пасіки. Зпочатку мав він перні недачі, але це його не відстрашувє від праці, - він постійно її вперто далі працює над поширенням і досконаленням своєї пасіки, дородячи її 1825 р. до 2.000 пнів. З своїми досвідами та глибокими спостереженнями над бджолами Прокопович не тайтися, а намагається широко розгорнути їх словом і пером поміж широкими верствами населення.

З цією метою приймає він на свою пасіку практикантів та учнів, - навіть з чужини. Року 1825 він одчиняє офіційно першу в Європі школу пасічництва в с. Пальчиках, недалеко від гетьманської столиці Батурина. З цієї школи вийшло понад 700 учнів, - з яких було багато видатних працівників в галузі пасічництва. Головною заслугою Петра Прокоповича є винахід розбірного вулика з рухоморіямков. Цей винахід уможливив переводити зручно ріані операції в улику з бджолами, а разом з тим це врятувало бджіл від закургання й смерти, що практикувалося до того часу за пасічникування в нерозбірних уликах з нерухомими щільниками, - взагалі винахід цей дає можливість проводити раціональну пасічничу господарку. Разом з тим, з іменем Прокоповича авт^{ор}итет винахід деревляної решітки (гратів), - йому ж належить велика заслуга в царині плекання й пропагування медодайних рослин, особливо тих, що мають промислове й с.г. значення. Взагалі П. Прокопович був всебічно видатною людиною, а його ідеї ще й тепер мають велике практичне значення.

Постать П. Прокоповича свідчить про високий рівень перших агрономічних діячів-вихованців Київо-Могилянської Академії, яких було чимало, але про працю й думки яких українське суспільство, на жаль, дуже мало знає.

Лект.інж.М.Сочинський.

ПРОФ. ДР. СТАНІСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ.

Дня 5. У. 1935 спочинув на землі в Ужгороді професор Українського Вільного Університету в Празі, член професорського складу Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання, член Всеукраїнської Академії Наук у Київі, доктор прав Станіслав Дністрянський.

Небіжчик народився 13. XI. 1870 р. в Тернополі. Там же скінчив і гімназію р. 1888. Відтак скінчив Правничий Факультет Віденського Університету, де р. 1894 був промований на доктора права. Продовжував свої студії в Берліні та в Ліпську (Лейпцигу). Року 1898 став доцентом Львівського Університету, а від р. 1901 - надзвичайним професором цивільного права на тім же Університеті. Існували тоді на Львівському правничому факультеті дві катедри з українською викладовою мовою: карного та цивільного права; пізніше встановлено ще українську доцентуру цивільного процесу, на чому й скінчилось, бо, як зазначив небіжчик в своїй промові при відкритті Українського Правничого З'їзду в Празі дnia 4.X. 1933, "польська професура Львівського університету відмовилась збільшувати якнебудь число українських катедр правничого факультету."

Несправедливий для українства стан університетської справи у Львові примусив небіжчика виступити без огляду на можливі для нього наслідки з славновісною працею: "Про права української мови на Львівському університеті", й взяти активну участь у боротьбі українського громадянства, а зокрема університетської молоді, за український університет. Р. 1907 став небіжчик послом до

австрійського парламенту, де аж до р. 1918 боронить права українського народу: університетська справа, охорона й розбудова прав української мови в галицьких урядах, уся акція в справі перепису населення в 1910 році, а пізніше - в часі війни - никака меморіалів - це вияви Його праці на парламентарному форумі. В час війни небіжчик був рівною аудитором при військовому суді в Відні, а р. 1918 - головою комісії для реформи цивільного права Австрії. На бажання уряду З.У.Н.Р. складає небіжчик проект конституції З.У.Н.Р. Й опісля дає критичний огляд "Статуту для Галичини".

По війні небіжчик стає одним з фундаторів Українського Вільного Університету в Відні (нині в Празі), - як професор цивільного права цього Університету. Тут Його колегія професорів часто вибирала на адміністраційні посади, а саме: в р. р. 1921-22 - деканом правничого факультету, в р.р. 1922-23 - ректором, в р. 1923-24, 1933-34 та 1934-35 - проректором (в цій функції був аж до самої смерті). Року 1929 небіжчик стає професором Німецького Університету в Празі, а пізніше стає викладати й у Вільній Школі політичних наук у Празі. Від р. 1933 небіжчик увійшов також до професорського складу УТГІ, де мав вести курс промислового права.

За наукові праці небіжчика було обрано членом Всеукраїнської Академії Наук у Києві й членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові. В цьому Товаристві небіжчик був і редактором фахових правничих видань: "Часописи правничої і економічної" (10 томів за р. 1910-1912) і "Правничої Бібліотеки" (4 томи за р. 1900-1909). З ініціативи небіжчика повстало в Львові ще перед війною "Товариство Українських Правників", що між іншим за редакцією небіжчика видало 6 томів "Правничого Вісника" (1906-1913). Вже на еміграції небіжчик написав і видав підручник: "Загальна наука права і політики".

Небіжчик брав провідну участь в організації всіх трьох Українських Правничих З'їздів; а саме: 1) у Львові р. 1914, де небіжчик мав реферат: "Право нації"; 2) в Празі р. 1926 - правнича секція Українського Наукового З'їзду та 3) в Празі р. 1933. Цей З'їзд був задуманий і відбувався по плану, розробленому небіжчиком, де небіжчика було обрано Головою З'їзду й де він мав доповіді на теми: "Проблеми господарського права в модерній добі" та "Нові шляхи українського цивільного права", - це був вислідний плід Його многолітніх студій і досвіду, - це був Його заповіт. В Його промовах на цьому З'їзді яскраво відбилися Його наукові погляди. Наведемо лише деякі з них: "Народ - це та сила творча, яка лягла в основу права"... "нашим завданням є: не бурити історичні традиції, але зберегти їх там, де вони живуть у народі та де не витворились нові народні потреби, нові підстави народоправства" "Нові шляхи українського права не можуть спиратись безпосередньо на якінебудь раніші закони, вони можуть базуватися тільки на справжньому народному праві, яке живе в народній традиції та формує народоправну свідомість нашого народу"... "Для нас українців єсть "Правда Руська" вихідною точкою нашої довголічної правної культури"... "в модерній добі питання правні нароариено автмані з економічними та соціальними"... "Свідома своєї національної мети співпраця та координація повинна наших правників, економістів та соціологів знайти ще тривкіше об'єднаними, ніж зараз, коли наш народ покличе нас до конструктивної праці на вільній Україні"!...

Помер великий вчений, громадянин, вихователь народу. Мир праху Його! -

Доц. Вікт. Доманіцький:

ПОВІДОМЛЕННЯ.

A. По Економічно-Кооперативному Відділу та курсах Українознавства.

Іспити для студентів курсів Українознавства.

Іспити для студентів курсів Українознавства з предметів, лекцій яких вже закінчено друком, переводяться таким самим

порядком, як і для студентів Економічно-Кооперативного Відділу УТГІ (див. § 10 інструкції). Тому студенти, які виконали всі студійні завдання, можуть надсилати приготування до іспиту на ім'я Деканату Економічно-Кооперативного Відділу.

Порядок студій чужих
мов на Е. К. В.

Звертається увага
тих студентів і курсантів Економі-
чно-Кооперативного Відділу, що по-

чали студіювати III семестр, на необ-
хідність зголосити до Деканату, яку
саме другу чужу мову вони обрахту для
студій.

Б. По Агрономічно-Лісовому Відділу.

Повторення накладу
підручника пасічництва.

З огляду на
те, що перший наклад підручника па
січництва (курс ч.108) вже розішло-
вся й приступлено до друку другого
видання, висилка лекцій для курсан-
тів, що вписалися протягом останньо-
го місяця, трохи затрималася і почна-
лась з 1-го вересня б. р. Впис на
курси продовжується.

Курс садівництва ово-
чевого та ягідного.

Всім курсантам курсу садівництва (курс ч.109), які ви-
повнили всі приписи інструкції, вис-
лано лекції 1-8 (стор. 1-108 з 65
малюнками). Лекції 9-10 ("Садовий
розсадник - шкілька й щепник") зат-
римались у друці з огляду на літні
ферії та переобтяженість праці ав-

тора цих лекцій. Протягом найближчого
часу будуть випущені з друку ці й даль-
ші лекції курсу садівництва. Впис на
курси садівництва продовжується.

Курс методики суспіль-
но-агрономічної праці
в царині пасічництва

(курс ч. 112). Вийшов з друку й розісла-
ний курсантам та замовникам підручника курс
ч. 112, автором якого є доц. Вікт. Доманиць-
кий. Програм курсу: I. Сільсько-господар-
ська політика та її поодинокі галузи. II.
Громадська агрономія в царині пасічницт-
ва. III. Методика суспільно-агрономічної
праці в царині пасічництва (класифікація
метод, методи організаційні, методи культур-
но-освітні, емоціональні (чуттєві) методи
впливу, методи змагання, преміювання та ус-
ловлення, методи економічної допомоги па-
січництву). ІУ, Головні напрямки та органи
економічної політики в царині пасічницт-
ва. Умови оплати: такса за навчання (з під-
ручником) - 95 кч.; самий підручник - 15 кч.
з пересилков. Впис курсантів і прийом замо-
влень на підручник продовжується.

В. По Хеміко-Технологічному Відділу.

Курси технічного пере-
роблення садовини й го-
родини.

Вже вийшли з друку перші
три лекції цього курсу і розісла-
ні особам, що вписалися. Дальні
лекції надсилаються в міру ви-
ходу їх з друку.

Курс оброблення шкіри.

З огляду на вичер-
пання первого накладу лекцій курсу оброб-
лення шкіри, приступлено до другого вида-
ння цих лекцій. Студійний матеріал буде
відправлений та доповнений. В зв'язку з цим
особи, що вписалися протягом останнього
часу, одержать студійний матеріал в деяким
запізненням.

Г. Загальні.

Переказ чергових рат.

Секретаріят
УТГІ при цьому прикладає поштові
складанки П.К.О. і просить студій-
чих в Польщі використати їх для
переказів чергових рат на оплату
шкільних такс.

ногого листування подали адреси осіб, які
можуть цікавитися позаочними студіями.
Наслідком агітації деякого з студентів
ожремі особи вже повписувалися на студії.
Дирекція цим складає тим особам, що по-
дали згадані адреси, ширу подяку.

Подорож доцента О. Боч-
ковського до Канади.

Голова Товариства
Прихильників УГА доцент Академії О. Боч-
ковський з доручення ТПУГА має виїхати до

Цьому році місяцем сільсько-гос-
подарської освіти багато п. в.
студійчих при нагоді студій-

Конці з метою інформації української еміграції про культурні змагання Академії. На зворотній дорозі доц. О. Бочковський має відвідати теж і більші зосередження українського розселення в Сполучених Штатах Північної Америки.

Резольюції З'їзду

про УТГІ. В дніах 4-6 липня ц. р. в Ужгороді відбувся З'їзд організованого українського учительства Підкарпаття, який в одиній своїй ре-

золяції закликує учительство вписуватися на студії до УТГІ. В кулуарах З'їзду була властована виставка видань УТГІ.

Дня 7-го липня б. р. в Саскатуні (Канада) XIX Всеканадійський Український Народний З'їзд в резолюціях якого приймається з вдовolenням до відома відомість про близький приїзд до Канади доц. О.І. Бочковського і закликається громадянство підpirати його акції щодо поширення серед канадійських українців відомостей про УТГІ, а особливо про курси Українознавства.

ЛИСТУВАННЯ СЕКРЕТАРІАТУ УТГІ.

Курс М. Ч. - Каліш, Польща. Гроші і анкетну картку одержано. Віданака і легітимація допоручено поштою.

Студ.І. Я. - Трудовач, Галичина. Цілий студійний матеріал за II семестр Вам вислано.

Студ.І. Г. - Кордоба, Аргентіна. Замовлення виконаємо.

Студ.Є. О. - Чернівці. Гроші одержали. Студійний матеріал висилаємо.

Курс.Л. Ш. - Перемишль. Семестрову марку і студійний матеріал висилаємо.

Курс.Т. К. - Мшани, Галичина. Віданаку висилаємо припоручено.

Курс.Б. М. - Львів. Лекції 8-9 курсу ч. 7 Вам вислали.

Курс.С. К. - Порт Уніон, Бразилія. Розрахунок висилаємо. Підручник курсу ч. 16 одержали. Виміну Вам висилаємо. Бруднопис єспитового завдання, як рівнож. Й оригінал, за правилами УТГІ, залишається в архіві Інституту.

Курс.М. Б. - Мокра, Галичина. Лекції курсу милозварства можемо Вам за післяплатою вислати.

Студ.А. С. - Мефекінг, Канада. За добру опінію дякуємо. Дальший матеріал висилаємо.

Курс.І. К. - Якторів, Галичина. Для легітимації просимо надіслати фотографії.

З КУЛЬТУРНОЇ ХРОНІКИ.

З нагоди річниці заснування УГА дня 16. У. б. р. п. Ректор Академії проф. Б. Іванчикий в публічному науковому засіданні Спілки Професорів УГА виголосив доклад на тему: "Головні лісополітичні основи лісокористування та сучасний лісополітичний напрям і практика на Україні". В цьому докладі прелегент висунув наступні тези: Головний організаційний принцип лісовпорядження полягає в ідеї сталості і рівномірності лісокористування. Ця ідея становила головний зміст лісополітичної думки ще в давнині - перед початком нашої ери; вона виразно виявилася пізніше у Франції, Німеччині й Італії в декретах ХІІІ-ХҮІ вв., які обмежували спустошення лісів; в технічних деталях вона тісно визначила завдання й форми лісового господарства Франції у ХҮІІ-ХҮІІІ вв.; пізніше вона стала основою базою сучасного європейського культурного лісового господарства. Виходячи з необхідності забезпечення сталості користування деревом, ідея рівномірності лісокористування стоїть у тіснім зв'язку з поняттям нормального лісу, себто такого лісу, в якім розподіл лісових паростків (або дерев) за класами віку і за продукційністю забезпечує сталість і рівномірність лісокористування. Не довільний, а більш-менш точно виражений, відповідний до величини приросту деревної маси розмір користування, а рівночасно та слідом за цим користуванням вжиття всіх заходів до лісопоновлення та до утримання лісу й ґрунту в стані найбільшої продукційності - то є передумови сталості в лісовім господарстві та наближення до реалізації

"нормального лісу". Важливість і необхідність застосування до практики лісокористування принципу сталості, якою організаційного і контролльного моменту, випливає з самої природи лісової продукції: в лісовому господарстві кожнорічний приріст деревна маса вартість тільки в сполученні з приростами багатьох інших років, послідовно нашарованими один на одному у стовбурі дерева, і можна видача деревна з лісу (хоч би це було тільки одно дерево) обійтися продукцією багатьох років. Тому тільки шляхом належного впорядкування лісу можна встановити розмір лісокористування, відповідний до величини лісового приrostу, і, таким чином, забезпечити задоволення всіх народньо-господарських потреб, з увагою не тільки на вимоги сучасного життя, але й на потреби наших нащадків у майбутньому. Кожна революція, несучи з собою зміни суспільно-політичного і економічного порядку, може грунтально міняти і основи економічної політики. Але для лісового господарства ці зміни не можуть зачіпати тих принципів виробництва, які є основою засад лісової продукції, що її головною передумовою є певна стабільність лісу в його площі, складі паростів за віком та в його запасах. При наявнім характері і стані внутрішніх процесів лісового виробництва тільки ці передумови забезпечують сталість лісової продукції. Але большевицький режим, в інтересах плянування, відкинув зазначені ідеї лісопорядження для вправдання своєї практики лісокористування висунув теорії потреб сьогоднішнього дня та нероздільності лісогосподарських інтересів та єдності лісових фондів України і Московщини. Разом з цим було відкинуто і проблеми господарської самостійності та самовистарчальності не тільки для окремих лісогосподарських об'єктів і не тільки для цілих районів України, але й для усієї України. Остання стала тереном надмірної лісової експлуатації і продукційності лісового господарства значно впала, зосібна й через недостатність реконструктивних заходів. Стабілізація лісопридатних площ, "нормалізація" видач з лісу та широко переведені лісокультурні праці - це ті заходи, що їх вимагають національні інтереси України. Належно поставити й перевести їх зможуть, очевидно, тільки ті чинники, що в основу своєї творчої праці покладуть у першу чергу інтереси Української Землі та Українського Народу.

- Проф. М. Добролоський 14.УІ.б.р. в засіданні відділу технічних і економічних наук Української Наукової Асоціації в Празі виголосив доклад на тему: "Закон зростання кон'юнктурної чутливості податкової системи".

Прелегент констатував, що кон'юнктурне хитання податкових надходжень не при всіх умовах однаково повторює щодо своєї інтенсивності хитання загальної кон'юнктури. Кон'юнктурна чутливість податкових надходжень протягом останніх десятиліть помітно збільшилася як в зв'язку з еволюцією капіталістичного господарства так і в залежності від еволюції податкових систем. Передовсім з індустріалізацією народного господарства більшої кон'юнктурної чутливості набирає суспільний дохід, як джерело податкових надходжень. А далі, самі податкові системи перебудовуються в тому напрямі, що податкові тягарі переносяться на кон'юнктуро-чутливі ділянки суспільного доходу, збільшується в оподаткуванні ролі тих об'єктів, кількість яких інтенсивно міняється під впливом кон'юнктурних рухів, та, нарешті, удоскональється техніка податкових об'єктів. Згадані тенденції в еволюції податкових систем спричинені не стільки еволюцією поцільних поглядів сучасного суспільства, скільки чинністю констатованого Вагнером закону зростання публічних витрат. Через це вони мають тривалий характер. На цій підставі факт поступового зростання кон'юнктурної чутливості податкових систем є явищем тривалим, причиново-зумовленим і закономірним і дає підставу прелегентові твердити, що: Кон'юнктурна чутливість податкових систем капіталістичних країн має тенденцію закономірно зростати в міру необхідного пристосування цих систем і поодиноких податкових форм до загальної структури народного господарства та до індивідуальної спроможності платників податків.

- Івілєй. 25.У.б.р. довершилося 50 літ з дня народження проф.УГА по катедрі геодезії Леоніда Грабини, а 21.УІ.б.р. досяг такого ж віку проф.УГА по катедрі загального хліборобства й ботаніки Володимир Чоредіїв. Згадуючи з цього приводу заслуги чановних івіліантів в царині української науки й освіти, бажаємо їм багатьох літ життя та свіжих сил до дальшої корисної праці.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Михайло К о р ч и н с ь к и Й. Кооперативне право. Львів. Накладом Ревізійного Созу Укр. Кооп. Ціна 3 зол.

Головне завдання цієї корисної праці дати на українській мові всім зацікавленим сучасні польські закони й акти законодавчого характеру, що торкаються кооперації. В книжці нашли місце кооперативний закон з 29.Х.1920 і пізніші закони включно новелі з 16.УІ.1934. Ці законодавчі акти поповнені цінними примітками та поясненнями автора. Уміщені також в книзі деякі інструкції Кооперативної Ради та витяги з інших законів та розпорядень уряду, що можуть особливо цікавити кооперативних діячів, а саме - що торкається банкового права, постанов про грошову лихву, про висоту відсотків від вкладок, про збори, про мову в адміністрації й судах тощо. До книжки додано предметний показчик. Таким чином, назва книжки п. Корчинського є ширша від того, що вона в собі містить. Під назвою "Кооперативне право" розуміється, звичайно, порівняльче кооперативне право; книжка як нашого автора говорить тільки про кооперативне право в Польщі без жадних порівнянь з законодавствами різних держав. Крім того, деяких частин кооперативного права (податкового й адміністраційного), як відмічає й сам автор, книжка в собі зовсім не містить. Не дивлячися, однаке, на це, треба призначити, що згадана книжка добре опрацьована і буде, безумовно, дуже корисною для тих, хто тісно зв'язаний з кооперацією в Польщі й, особливо - тих, хто належить до складу управління кооперацією.

Проф. С. Бородаєвський.

Edvard H e i c h, dipl. agr. ing. Dr. Základy organisaace zemědělství Česko-slovenske republiky. S predmluvou Dr. Milana Hodži. Praha 1934. str. 800.
Основи організації сільського господарства в Чехословачькій Республіці.

Ця нова публікація Міністерства Хліборобства ЧСР, спрацьована у відділі сільсько-господарської політики при Чехословачькій Академії Хліборобській у Празі, заслуговує найбільшої уваги не тільки з боку тих, хто цікавився станом і тенденціями та перспективами розвитку сільського господарства Чехословаччини, але й кожного, хто присвячує свою увагу питанням організації сільсько-господарської продукції, споживання та збуту та планування в сільськім господарстві засібна. Для українського читача ця книжка цікава ще тим, що її написано, між іншим, з метою вияснення господарських взаємовідносин двох різних в економічному відношенні частин ЧСР - західних (Чехії, Морави та Шлезку) і східних (Словаччини і Закарпаття). Кілька десятків дуже добре зроблених мап-картограм, величезна кількість табличного матеріалу, що мальє як сучасний стан сільського господарства ЧСР, так і показує динаміку різних його галузів та окремих культур, - усе це, разом з докладним розглядом кожного моменту сільсько-господарської економіки, з узглядом деяких обставин та дат історичного характеру, робить працю др. В. Райха (заслуженого діяча Чехословаччини в галузі організації сільсько-господарського шкільництва та агрономічної допомоги для населення, генерального секретаря ЧслАкадемії Хліборобської та авторитетного представника Чехословаччини на міжнародних хліборобських з'їздах) певного реду енциклопедії сільського господарства ЧСР. Величезний реєстр літературних праць (коло 2.500!), як використаних для праці, так і тих, що мають відношення до тих чи інших порушених в ній проблем, ще збільшує значення цієї праці як універсального справочника по сільсько-господарських питаннях ЧСР.

Праця розпадається на 12 головних відділів: 1) Природні умови виробництва (15-25), 2) Економічні умови (26-98), 3) Ціни (99-117), 4) Людина в хліборобськім виробництві (118-178), 5) Приватно-господарська організація хліборобського виробництва (179-216), 6) Господарські системи в хліборобстві ЧСР (217-243), 7) Рослинна продукція (244-370), 8) Тваринна продукція (371-450), 9) Сільсько-господарська промисловість (451-479), 10) Джерела й основи хліборобського поступу (480-583) (тут трактується справи дослідництва, шкільництва й агрономічної допомоги), 11) Розвиток і вартість хліборобського ви-

робництва в ЧСР в повоєнних роках (584-659) і 12) Заключення (660-672). Решту книги займаєть резюме на німецькій і французькій мовах, бібліографія та реєстри.

Висновки, до яких приходить автор після аналізи умов розвитку і станові сільського господарства ЧСР, можна сформулювати в двох основних положеннях:

1) Західна й східна частини ЧСР в сільсько-господарськім відношенні гармонійно доповнюють одна другу, моменти ж конкуренції виявляються тільки в небагатьох с.г. виробництвах; тільки в продукції жита, вівса, цукру й пива можна вбачати деяку конкуренцію, але здебільшого з боку сходу; головні ж продукти, в яких виявляється конкуренція сходу відносно заходу, ячмінь і дерево. Але конкуренційні моменти автор вважає другорядними і з сільсько-господарського погляду вбачає в східних країнах доповнення західних і - навпаки. З цього погляду, на думку автора, утворення нової держави (ЧСР) не може не скріпляти господарської ситуації усіх цих країн. У зв'язку з своїми дослідами автор відкидає погляди деяких чужоземних фахівців, що вважали за господарське ціле з Угорщиною ті країни, що до 1918 р. до неї належали, бо, за винятком дерева, с.г. продукти цих країн ніякого збуту на угорськім ринку не мали, ні дивлячися на низький рівень цінна ці продукти. Надмір продуктів східних частин ЧСР має йти на захід - для внутрішнього споживання і на вивіз за кордон. Наблизити ці продукти до ринків західних частин Чехословаччини та до держав Західної Європи і з завданням комунікаційної політики та тарифної системи ЧСР.

2) Другою проблемою є господарське плянування, що мусить стати елементом сільсько-господарської політики - не тільки в добу кризи, але й в часах добреї коньюнктури. В основу плянування кладеться: а) регулювання продукції, що відповідала б потребам внутрішнього ринку та можливостям зовнішнього торгу; б) посилення внутрішньої сировинної бази в сільськім господарстві шляхом розв'язання питань культури т. зв. заступників (Ergatz) рослин - олійних і текстильних (в поточнім році Міністерство Хліборобства все не закликає до поширення культур олійних рослин); в) обмеження довозу кормових засобів з рівночасним поширенням кормових культур дома; г) охорона маслового ринку від чужих товарів і д) культура сільсько-господарських рослин дома в такім розмірі, що відповідало би потребам і можливостям з точки погляду народного господарського. Необхідно зреалізувати також плян тваринної продукції та включити увесь сільсько-господарський плян в загальний народно-господарський. У зв'язку з с.г. плянуванням було введено і закон про хлібний монополь (13-го липня 1934 р.), що запровадив розподіл збіжжя й кормів та забезпечив ціни на с.г. продукти в інтересах сільського господарства ЧСР. В інтересах сільського господарствам ЧСР нині стається її проблема сільсько-господарського відборження.

Крім загальної проблеми поліпшення умов сільського господарства ЧСР, торкається автор у своїй праці також багатьох господарських питань районового та краївого значення, і для українського читача знайдеться не мало дуже цікавого статистичного й історичного матеріалу, що характеризує розвиток і стан сільського господарства та господарського положення Закарпаття, яке в порівнянні з історичними землями ЧСР характеризується екстенсивністю та маловпорядкованістю, в той час як природні дані дозволяють плекати тут з великим упіхом найрентабільніші рослини. Проф. Б. Іваницький.

В "Journal des geometres experts et topographes français № 175, mai 1935, (ч. 175, травень 1935) надрукована стаття проф. УГА Д. Грабини під назвою: "Guillaume le Vasseur de Beauplan et son intervention dans l'histoire cartographique de l'Ukraine" (стор. журналу 271-276) з трьома фотографіями Боплянових мап: Київщини, Волині і Чернігівщини. Стаття ця написана з приводу трьохсотліття геодезійних праць Бопляна на Україні. В згаданій статті автор, подаючи технічно-геодезійний опис Боплянових мап, підкреслює значення їх для України з двох головних моментів. Насамперед це ім'я України, яке фігурує на цих мапах і яке за часів Бопляна вживалося в широких народніх масах ("Vulgo Ukraina"). Подруге і з точки погляду геодезії і картографії, Боплянові мапи є

першими топографічними мапами України. Тому постать Бопляна на українському геодезійному обрії зростає до величини фундатора української картографії і перших топографічних вимірювань, побудованих на засадах модерної геодезії.

"Кооперативне Молочарство" ч. 4. Львів. 1 квітня 1935 р. стор. 40 в 4.

Це число виповнене звідомленням про працю Краєвого Молочарського Союзу "Маслосоюзу" за р. 1934. Із звідомлення довідуємося, що обороти "Маслосоюзу" в р. 1934 сягнули суми 46.079.911,22 зол. пол., його ідціїв - зол. пол. 10.066.671,08, - разом - 56.746.582,30 зол. пол. Баланс Централі - виносить 1.446.255,16 зол. пол., баланс відділів - 254.241,68 зол. пол., разом - 1.700.496,84 зол. пол. Стан членів ча 31 XII.34: районових молочарень - 118, інших молочарських кооператив - 5, мішаних кооператив - 30, інших коопераційних установ - 15, разом 168. Всього було доставлено масла року 1934-го - 2.452.525,30 кг., або на 18,27 % більше, як р. 1933; з того члени доставили 93,85 % (на 13,64 % більше), а закуплено в приватних маслоробів - 6,15 % (212,53 % супроти року 1933). Молока доставлено до Союзу 3.843.112 літрів, с. т. більше, як р. 1933, на 34,96 %. З того продано в сирому стані літрів 1.724.394,75, пастеризованого молока - 631.598,26 літрів, а переробленого на сметану й сири - 1.487.119 літрів. Збут пастеризованого молока в порівнянні з р. 1933 зросли вчетверо, сирого-такий самий, як р. 1933. Сметани продано 237.328,25 літрів, або на 51,6 % більше, як р. 1933, творогу - 92.554 кг., сирів едамських - 6.775 кг., трапістів - 5.005 кг., бриндзі - 23.351 кг. (замість 13.842 кг. - р. 1933). Гуртовий збут масла в Краї - 1.661.593 кг. - на 200.000 більше, як попереднього року; продано масла в роздріб - 545.309,89 кг., або на 23,56 % більше; експорт масла відбувався лише до Німеччини й Англії, - вивезено 255.357 кг., або на 56,34 % більше, як р. 1933. Лябораторія "Маслосоюзу" провірила 256.859,10 кг. експортового масла в 70 транспортах, с. т. на 54,9 % більше, як року попереднього, виконано 2.056 аналізів експортового масла - взагалі на 14.092 аналізів. Збут яєць виносив 4.798.566 штук, птиці - 45.072 шт. (59.974,88 кг.) за 77.856,32 зол. пол., меду - 12.067 кг., хліба - 61.846 кг., булок - 176.947. Взагалі, в порівнянні до р. 1933 загальні торги Союзу зросли на 6,09 %, причім торгівля молочарськими продуктами складала 96,38 % всієї торгівлі, з того гуртова торгівля в Краї - 60,71% на експорт - 7,08 %, разом гуртових операцій - 67,79 %, а дрібних - 32,21 %.

Бажаємо дальнього успіху й дослідженій!

Доц. Вікт. Доманицький.

Інж.-агр. Антін Романенко: "Як управляти й погновувати наші ґрунти". Накладом Краєвого Господарського Товариства "Сільський Господар" у Львові - Ринок 10-II. Львів. 1934 р. Стор. 90 в 16. Ціна - 0,50 зол. пол.

Появлення цієї книжечки в світ у значній мірі сприяло попереднє переведення Товариством "Сільський Господар" під керовництвом автора книжечки й за його інструкціями численних масових полевих досвідів з різними угноєннями (і досліджені кислотності ґрунтів) протягом декількох літ. Після цієї великої праці стало більш-менш ясним, що саме в цій царині можна радити нашим хліборобам, а чого радити не треба. Тому ця книжечка є подвійно цікава й корисна. Попереше - в ній дібрано дійсно найпридатніші для умов Галичини й Волині матеріал, подруге - цей матеріал надзвичайно добре - приступно й образно виложено. Книжечка складається з 12 розділів, які охоплють такі питання: Вступне слово. I. Що потрібне рослині для її життя й розвитку (вода, воздух, тепло, світло, відживі). II. - Звідки й як рослина побирає відживу (з воздуху-листочками; з ґрунту - корінцями). III. - Яких складників відживи вистачає, а яких бракує в ґрунті для розвитку рослин. IV. - Які є роди ґрунтів та які вони мають умови для розвитку рослин (чернозем, піскові, глинясті, вапнисті землі, торфовище). V. - Як розпізнати, який є ґрунт (при оранці, по рослинах, по інших ознаках). VI. - Обрібка землі (оранка, боронування, валкування). VII. - Погновування ґрунтів (повні органічні погної - гній-обірник, гноївка, "кейда", відходи птиць, лісські відходи, компост, зелений погній; неповні штучні погної: азотні, фосфорові, потасові, вапневі). VIII. - Як і чим погновувати (різні типи ґрунтів, різні рослини в поєднанні та городі, овочеві дерева). IX. - Який погній є

рішакчий на збільшення врожаю. Х. Для чого й як треба переводити польові досвіди (спроби) з погноюванням ґрунту. XI. Коли й де треба замовляти та купляти штучні погної. XII. Як перевозувати штучні погної.

Радимо нашим студентам та курсантам, які живуть і працють на селі, самим набути й сприяти розповсюдження цієї цінної брошури.

В. Д.

Інж. М. Гавриленко: "Кмин, ганиж, мальва і маріянка, як лікарські і промислові рослини та практична сушарня". Накладом Краєвого Господарського Товарства "Сільський Господар". Львів. 1935. Стор. 48 в 16.

Книжечка містить в собі відомості про підготовку ґрунту, його угноєння, сівбу й посадку розсади, догляд за рослинами, збір врожаю, сушення та перевозування, - для кожної з 4-х рослин окрема. В добу кризи збіжжевої господарки й шукання нових - рентевніших (поплатніших) культур ця книжечка може принести чимало користі.

В. Д.

Інж. агр. М. Гавриленко: Срібентактна таблиця для плянаторів лікарських і промислових рослин". Практичні поради: як сіяти, скілько потрібно насіння чи розсади на га, назва частини рослин, що збирається, врожай з га, як сушити, скілько потрібно робочої та тяглої (кінської) сили на га, перевічна ціна сирівця і т. д. Львів. р. 1934. Накладом автора. (Lwów, ul. Lyczakowska 32 м. 8).

Таблиця охоплює 44 лікарських і промислових рослини. На звіті вміщені 10 уваг про вибір і управу ґрунту під лікарські рослини, про його угноєння, про догляд за рослинами й збір врожаю, тощо.

В. Д.

ПОВНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Зміст: Т. I. Передмова від видавництва. Літературна біографія Т. Г. Шевченка. Автор біографії. П. Зайцев. Т. II. Поезії до року 1843. Т. III. Поезії до року 1843-1847. Т. IV. Поезії до року 1847-1857. Т. V. Поезії до року 1857-1861. Т. VI. Назар Стодоля. Дрібні твори. Томи II-VI. редактує П. Зайцев. Т. VII. Повісті: Художник.- Наймичка.- Варнак. Т. VIII. Повісті: Княгиня.- Музика.- Нешасний.- Капітанша. Т. IX. Повісті: Близнята.- Прогулька. Т. X. Журнал. Редактує Л. Білецький. Т. XI. Листи. Редактує П. Зайцев. Т. XII. Т. Шевченко, як мальляр (з численними репродукціями малюнків). Автор розвідки Д. Антонович. Т. XIII. Т. Шевченко в його польських взаєминах. П. Зайцев. Т. XIV. Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на мову польську. Редактує Б. Лепкий. Т. XV. Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на інші мови. Редактує Роман Смаль-Стоцький. Т. XVI. Бібліографія творів Т. Шевченка та праць про нього. В. Дорошенко.

Видас у Львові Український Науковий Інститут у Варшаві за редакцією і з поясненнями найвидатніших наших учених шевченкознавців. Видання ілюстровані численними малюнками. Вже вийшли друком II, VI, VII і XI книжки.

Ціна в передплаті за 16 томів 40 зол. пол., або 208 кор. чеськ., або 9.60 амер. дол. Ліксусове видання в полотняній оправі коштує 64 зол. пол., або 370 кор. чеськ., або 16 амер. дол. Передплату можна вносити ратами до 1. I. 1936.

Зголосення на передплату й гроші висилати: в Польщі - Ukrainski Institut Naukowy, Warszawa, ul. Służewska 7 m. 4; в Чехословаччині і для передплатників з Америки й Канади зголосення на передплату й гроші вислати на адресу: Viktor Sapiskýj. Poděbrady, Zámek. Czechoslovakia.

Obsah: 1.O.I.Bočkovskýj. Tragická osobnost ukrajinského "risorgimento". M. Socynskýj. P. Prokopovc a jeho vyznam ve vcelarství. V. Domanyckýj. Prof. Dr. S. Dnistrjanskýj. Oznamení. Z kulturne kroniky. Bibliografie "Visti" Ukrajinského Technicko-Hospodářského Instituti písemného vyucování pri Ukrajinske hospodarske akademie v ČSR. Vychází neperiodicky.

Vydavatel lektor UHA V. Prychoda.

Adresa redakce a administrace: Poděbrady, Zámek.

Rozmnožovano na cyclostylu Ukrajinského Technicko-Hospodářského Instituti.